

V PREMISLEK

Črni oblaki nad Hudo Jamo

Vtorek, 10. avgusta, je Slovenska tiskovna agencija sporočila, da je sektor za vojna grobišča na ministrstvu za delo dan prej na javnem razpisu izbral Rudnik Trbovlje Hrastnik, da bo v rudniku Barbara pri Hudi Jami pri Laškem uredil kostnico za žrtve, ki so jih našli v tem rudniku. Dela v Hudi Jami se bodo nadaljevala v smislu varstva in urejanja grobišč, doslej pa so vsa dela tekla v okviru sodne preiskave. »Zdaj je preiskava končana in tožilec nam je predal jamo z vsem, kar je tam, v nadaljnjo obravnavo, zato moramo v skladu z zakonom o vojnih grobiščih spodobno urediti to vojno grobišče,« je še za STA pojasnil vodja sektorja za vojna grobišča Marko Štrovs. Izgradnja kostnice in ostalega, kar sodi zraven, bo stala nekaj čez pol milijona evrov, denar pa je zagotovilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Predvideni rok za dokončanje vseh del je šest mesecev.

Potem ko so nam sporočili, da je celjsko tožilstvo sklenilo, da so dela pri preiskavi množičnega grobišča v rudniku pri Hudi Jami končali, smo, sredi avgusta, tj. dopustniškega časa, še izvedeli, da namerava država posmrtno ostanke, ki so jih pred tem pobrali iz rova in prvega jaška v rudniku, »pokopati« kar v istem rudniku. Vse skupaj spominja na dogodek iz leta 2000, ko je prav tako v avgustu, v času dopustov, Franc Perme uspel na takratni vladi dobiti denar za spomenik ob grobišču Pod Krenom v Kočevskem rogu, čeprav je dobro vedel, da nekdo drug, ki je veliko bolj pristojen za to kot on, že vodi razpis za tamkajšnje spominsko obeležje. Država je torej takrat zaradi »spretnosti« zelo ozke skupinice dodelila sredstva za dva spomenika ob grobišču Pod Krenom. Mnogi so bili zaprepadeni, zgodilo pa se ni nič. Očitno se deset let kasneje zgodba ponavlja.

Medtem ko je država na prostoru, kjer je bilo komunistično koncentracijsko taborišče na Teharjah po dolgotrajnih postopkih javnega razpisa uspela tam urediti spominski park z več arhitekturnimi objekti, ki vsebujejo tudi kostnico, se nekdo očitno spet ni posvetoval z zainteresirano javnostjo in je brez njenega soglasja dosegel, da država financira grobnico v rudniku. To je toliko bolj zaskrbljujoče, ker so si nekateri drugi, ki so vodili projekt preiskave grobišča v rudniku pri Hudi Jami, prizadevali, da bi žrtve pokopali v kostnici zunaj rudnika.

Ni jasno, zakaj se niso takoj odločili, da bodo žrtve iz Hude Jame pokopane v kostnici na Teharjah, ki je bila zgrajena prav za takšne namene. Tudi zato, ker so Teharje neposredno povezane z moriščem oz. grobiščem Huda Jama. Zelo jasno se ve, da so žrtve v Hudo Jamo vozili iz taborišča na Teharjah (govori se, da so v Hudi Jami pomorili tudi druge žrtve).

Ideje in realnost

Zdaj ko je nekdo na ministrstvu za delo sklenil, da bo kostnica žrtev iz rudnika pri Hudi Jami, kar znotraj rudnika – da bodo žrtve tako iz enega mesta znotraj rudnika prenesli na drugo mesto –, in je s tem obšel že zgrajeno kostnico na Teharjah, je s tem povzročil, da se spominski prostor drobi. Naenkrat bomo poleg spominskega par-

ka na Teharjah, ki je osrednji spominski prostor za žrtve povojnih pomorov na Štajerskem, imeli še eno spominsko središče. To pa ne bi bilo dobro, saj ti kraji niso množično obiskani, večina ljudi hodi na Teharje, pred vhodom v rudnik v Hudi Jami pa že stoji kapela, kjer lahko obiskovalci prižgejo svečo.

Kaj pravzaprav pomeni, da bo sektor za vojna grobišča na ministrstvu za delo gradil kostnico v rudniku? Sliši se kakšen glas, da bi to lahko pripomoglo, da bo rudnik v prihodnosti urejen kot muzejski prostor. Ali to hkrati pomeni, da bi bil tudi odprt za javnost? To pomeni, da bi bili tam zaposleni ljudje, ki bi tako kot v vsakem muzeju skrbeli za obiskovalce. Kostnica naj bi bila v rudniku skoraj 300 metrov v notranjosti, jašek, kjer je zdaj grobišče, pa je še nadaljnjih 200 metrov v notranjosti. Ozki rovi in navpičen jašek pomenijo, da bi bilo vzdrževanje tega muzejskega kompleksa precej zahtevno. V Sloveniji pa v dvajsetih letih demokracije nismo preiskali in izkopali velike večine grobišč povojnih pomorov, kaj šele, da bi bila politična volja za ureditev takšnega muzeja.

Velikost Hude Jame

Zgodovinar dr. Mitja Ferenc in kriminalist Pavel Jamnik, ki sta bila poleg zgodovinarja Jožeta Dežmana gonilna sila pri odkritju grobišča v rudniku Huda Jama, odločno nasprotujeta, da bi bila kostnica v rudniku oz. da bi žrtve Hude Jame samo prenesli z enega mesta na drugega znotraj rudnika. Tudi obisk nadškofa in metropolita dr. Antona Stresa in predsednika vlade Boruta Pahorja 24. julija v rudniku je bil namenjen temu, da se vrh oblasti opozori, da je sedanje stanje v Hudi Jami nevarno, da se dela morajo nadaljevati, kot tudi prizadevanje, da se kostnica ne bi gradila v rudniku, kar je predvideval javni razpis, ki je bil takrat že objavljen.

Že to, da je nekdo sklenil, da so dela na grobišču v rudniku končana, je podatek, ki bi moral slovensko javnost pretresti. Grobišče v rudniku pri Hudi Jami namreč ni neka nepomembna tema. To grobišče je nekaj posebnega v svetovnem merilu. Nikjer na svetu se do zdaj ni zgodilo nekaj takšnega, kot se je v Sloveniji leta 1945, ko je komunistična vojska deželo spremenila v prizorišče »industrijskega« pobijanja ljudi. Vojaki te komunistične vojske so s tovornjaki prepeljali pred vhod v rudnik več tisoč ljudi (najnižja številka je 3.000 žrtev). Te ljudi so potem vodili skoraj 500 metrov po razmeroma ozkem rovu v notranjost rudnika in jih metali v 45 metrov globok navpičen jašek. »Delo« ob šibki svetlobi in slabem zraku je moralo grozljivost še povečati. Potem pa so rov pred pomorjenimi zazidali in zabetonirali s celo vrsto zidov in vmesnih zasutij v dolžini sto metrov. Kot da bi v rudniku skrili največjo skrivnost. Kot zdaj vemo, je to zares bila veliko skrivnost. Stometska pregrada, skozi katero so se pred dvema letoma prebijali preiskovalci, pa govori o velikosti zločina in krivde, ki nosita ime Huda Jama.

Hitro po odkritju grobišča so se začeli nad Hudo Jamo zgrinjati oblaki. Ti postajajo vedno bolj črni.

IVO ŽAJDELA